

Ignáth Éva

Belgium az első világháború sodrásában

„Belgium is a nation, not a road.”

(I. Albert)

I. Albert az egyik legnépszerűbb volt a belga királyok közül az ország történelme során. Népszerűségéhez nagyban hozzájárult az, hogy az első világháborúban a belga seregek főparancsnokaként helytállt, és a háború négy évében tartotta az ország észak-nyugati csücskét, az Yser (IJser) folyó vidékét. A nagy háború időszakában egészen 1918-ig önállóan vettek részt a belga seregek a német haderő feltartóztatásában, ez a helyzet akkor változott meg, amikor az antant offenzívájára sor került 1918-ban.

Belgium fekvése, geostratégiai helyzete miatt nem tudott kimaradni a háború sodrából. I. Albert fent idézett szavai is utalmak erre, tekintve, hogy a francia–német határon lévő erődítmények kikerülése érdekében a császári csapatok Belgium területén való átvonulást terveztek. Az 1905-ben született Schlieffen-terv vázolta fel a német csapatmozgásokat egy lehetséges francia–német háború esetén – reagálva az orosz–francia szövetségre,¹ és Németország bekerítésére. A cél az volt, hogy a francia hadsereget minél gyorsabban térdre kényszerítsék, még mielőtt segítséget kapna. A korabeli német hadvezetés számításai szerint az orosz mozgósítás mintegy hat hétig tartana, az ország óriási méretéből adódóan – ennél rövidebb ideig tartó hadjáratot terveztek Franciaország ellen. Az eredeti tervben mindhárom Benelux állam területén való áthaladás szerepelt, azért, hogy a jelentősen megerősített, felszerelt francia határ menti erődítményeket megkerüljék. Schlieffen utóda, Helmuth von Moltke, aki 1906-ban vette át a német haderő vezetését, Hollandia invázióját kivette a tervből. Azonban a semleges Luxemburg és Belgium elfoglalása, és felvonulási területként való felhasználása megmaradt, tekintve, hogy ezen országok határait kevésbé védtek. A korabeli német haditerv szerint, a német csapatok Flandria síkságain keresztül gyorsan nyomultak volna előre, és – Moltke legalábbis ezzel számolt – a belga hadsereg nem tudna számottevő ellenállást felmutatni az előrenyomuló német csapatokkal szemben. Így a nyugati fronton a háború megnyerhető, mielőtt a keleti fronton elkezdődne az.² A terv sem a gyors brit beavatkozással, hadüzenettel, sem pedig komoly belga ellenállással nem számolt.

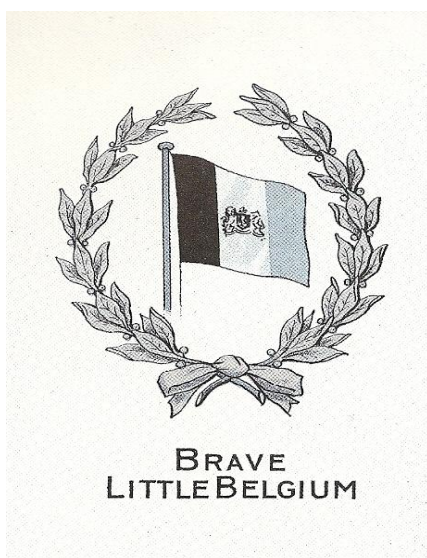
¹ Nagy-Britannia és Franciaország 1904-ben kötötték meg az entente cordiale-t, amely bár nem klasszikus katonai szövetség volt, mindenesetre egyértelműen Németország ellen irányult. A francia politikai vezetés Oroszországot is be akarta vonni a szövetségi rendszerbe.

² A tervnek két másik bizonytalan dologgal számolt: azzal, hogy Nagy-Britannia semleges marad, Olaszország viszont nem. MASSEY, Isabella M.: *The diplomatic origins of the first world war*. In: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 1949. 187.

A következőkben jelen írás megvilágítja, hogy a brit magatartás a belga semlegesség megsértése kapcsán mivel volt magyarázható, miért érezhette azt a német vezetés, hogy Nagy-Britannia nem fog gyorsan reagálni a Schlieffen-tervben foglalt lépésekre. Arra is kitér, hogy a belga hadsereg mennyiben járult hozzá ahhoz, hogy nem sikerült a német haditervet a kezdeti időzítésnek megfelelően kivitelezni. Miután Belgiummal kapcsolatban talán elsősorban a nyelvi megosztottság ötlük az ember eszébe, megvizsgáljuk, hogy az első világháború alatti német megszállás milyen hatással volt a nyelvi kérdés kiéleződésére, és hogyan került ez a probléma elő az I. Albert által vezetett belga hadseregben. Végül, a háború utáni külpolitikai törekvésekre világítunk rá.

„Bátor kis Belgium”³

Belgium az 1830-as forradalmi megmozdulásokat követően vált függetlenné a Holland Királyságtól. Semlegességét 1839-ben a nagyhatalmak a londoni jegyzőkönyvben garantálták, melynek aláírói Oroszország, Franciaország, Nagy-Britannia és Poroszország voltak. 1870-ben az európai események láncolata arra készítette Nagy-Britanniát, hogy a belga semlegesség és függetlenség feletti garanciát megerősítse. 1870 júliusában III. Napóleon francia király hadat üzent Poroszországnak.⁴ Augusztusban Nagy-Britannia szerződést kötött a harcoló felekkel, amelynek értelmében mindkét ország tiszteletben tartja a belga semlegességet. Ugyanakkor, a brit fél ígéretet tett arra, hogy akár fegyverrel is, de megvédi a Belga Királyság semlegességét, amennyiben a szembenálló felek valamelyike megsérti azt.⁵

A Schlieffen terv tartalmával kapcsolatos gyanú, sejtések oda vezettek, hogy 1906-ban a belga vezérkar informális eszmecserét kezdett a brit hadvezetéssel arról, hogy egy német invázió esetén brit expedíciós erők érkezzenek Belgiumba. Előrelépés azonban nem történt, tekintve, hogy a belga külügyminisztériumon belül erős volt a Németországgal szembeni szimpátia.⁶ Az első világháború előtti belga-brit viszonyt tovább árnyalja a Kongó Szabad Állam (1908-tól Belga Kongó) ügyével kapcsolatos

³ Brit képeslap, 1914. In:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:%27Brave_Little_Belgium%27.jpg

⁴ Hohenzollern-Sigmaringen Lipót herceg – Bismarck ösztönzésére – elfogadta a spanyol trónra való meghívást. Ennek hatására Franciaország úgy érezte, hogy Lipót megkoronázását követően egy porosz–spanyol szövetség jöhet létre, amely bekerítené az országot.

⁵ Germany and neutrality of Belgium. 879.

⁶ MASSEY 1949: 189.

konfrontáció.⁷ A helyzet odáig fajult, hogy a belga vezérkar úgy döntött, hogy Antwerpen és a belga tengerpart védelmét megerősíti egy Északi-tenger felől érkező támadással szemben, és emiatt a Krupp's cégtől nehéz ágyúkat rendelt, és ki is fizetett – ám ezek sosem érkeztek meg. A belga parlament akkori vezető pártja, a Katolikus Párt megakadályozott minden olyan intézkedést, amellyel a semlegesség védelme felé mozdultak volna. Az ország katonai gyengesége mind a francia mind a brit aggodalmat növelte.

I. Albert, aki 1909-ben foglalta el a trónt, mindent megtett, hogy mentse a helyzetet. Miután meg volt győződve arról, hogy Európa az ő uralkodása alatt fog lángba borulni, katonai újjászervezést sürgetett, ám az intenzív német gazdasági befolyás, amely 1912-ben érte el csúcspontját, jócskán lelassította a folyamatot (a közvélemény meggyőzését). 1913. augusztus 30-án életbe lépett a kötelező sorkatonai szolgálatról szóló törvény, amely tíz év alatt hatékony belga védelmi rendszert alakított volna ki, ám 1914 augusztusában az még nem volt készen.⁸

A német törekvéseket látva a brit politika is válaszút elé került: elkötelezze-e magát Belgium mellett, vagy ne. Sir Edward Grey, a brit külügyminiszter még 1914-

ben sem foglalt egyértelműen állást, azt a véleményt hangsúlyozta, hogy országát nem köti szerződés. Berlin ennek alapján a brit semlegességgel számol, és még július 28-án is biztos volt a német kancellár, Theobald von Bethmann-Hollweg abban, hogy a háborút korlátozni lehet. Július végén azonban II. Vilmos német császár levelet kapott Karl Max Lichnowskytól, a londoni német követtől, melyben figyelmeztetett, hogy egy európai háború esetén a britek nem lesznek passzívok.⁹ Július 31-én, amikor a német háborús veszélyt proklamálták, a brit külügy hivatalos kérdéssel fordult mind a német, mind a francia külügyminisztériumhoz, azzal kapcsolatban, hogy a Belga Királyság semlegességét tiszteletben tartják-e egy esetleges konfliktus idején. A francia fél küldött választ, melyben biztosították a briteket, hogy tiszteletben tartják a belga semlegességet, azonban a német fél kibújt az egyenes válasz alól.¹⁰ Emellett a francia

⁷ A konfrontáció részben abból adódott, ahogyan II. Lipót politikája hatott a bennszülött lakosságra, részben viszont kereskedelmi érdekkonfliktus is kialakult Kongó kapcsán. Erről bővebben például: THOMAS, Mary Elizabeth: Anglo-Belgian military relations and the Congo question, 1911-1913. *The Journal of Modern History*, Vol. 25, No. 2 (Jun. 1953) p. 157–165.

⁸ MASSEY 1949: 189–190. I. Albert arcképének forrása:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albert_I_Koning_der_Belgen.jpg

⁹ MASSEY 1949: 189.

¹⁰ JASPAR, Henri: Belgium and Western Europe since the peace treaty. In: *Journal of the British Institute of International Affairs*, Vol. 3, No. 4 (Jul., 1924). 162.

külgügyminiszter brüsszeli kollégáját, Julien Davignont (1907–1916) is biztosította arról, hogy a francia kormány nem fogja megsérteni a belga területi integritást.¹¹

1914. augusztus 2-án a brüsszeli német követ, Claus von Below Saleske, átadta a német ultimátumot, amelyben szabad áthaladást követelt a német csapatoknak. Az ultimátumban kijelentették, hogy megbízható információ áll rendelkezésükre arra vonatkozóan, hogy Franciaország meg akarja sérteni a belga területi integritást, hogy Németország ellen felvonuljon. A dokumentumban kifejtették, hogy tartanak attól, hogy a belga fél nem lesz képes feltartóztatni a francia seregeket, ezért a német csapatok bevonulnak Belgium területére, hogy így védje meg Németország önmagát. A belga kormánynak 12 órát adtak, hogy válaszoljon a német „kérésre”.¹² Augusztus 3-án érkezett meg a belga válasz, amelyben egyrészt kijelentették, hogy egy esetleges francia támadás esetén Belgium kész megvédeni semlegességét. Ugyanakkor emlékeztettek arra, hogy az ország semleges státuszát több egyezmény is garantálta, így az 1839-es, és az 1870-es, és ezeket Poroszország is megerősítette. Ezzel együtt elutasította a német kérést.¹³ Ezek után a német csapatok augusztus 4-én megkezdtek inváziójukat a belga területekre – ezzel párhuzamosan a britek hadüzenete is megérkezett a német félnek. A britek számára a belga semlegesség és területi integritás megsértése casus belli volt, és mindehhez a közvélemény támogatása is társult. Az angol társadalom széles rétegeiben ekkor is a brit szigetek biztonságával volt egyértelmű Belgium sérthetlensége.¹⁴

Belgium és vezetése mindent megtett, hogy hatékonyan szembeszálljon a német hadigépezettel. 1914-re a belga hadsereg létszáma mintegy 117.000 fő volt, hat hadosztályba és egy lovas hadosztályba sorolva, emellett mintegy 67.000 fő védte az erődítményeket. Ugyanakkor a hadsereg szervezettsége nem volt jó, és a fegyvereik is elavultak voltak.¹⁵ A német hadvezetés elsősorban a stratégiai fontosságú pontokat igyekezett minél gyorsabban elfoglalni, hogy szabad utat találjon Franciaország, Párizs felé, másrészt, hogy az előrenyomuló csapatok logisztikai ellátását is biztosítani tudja. A gyorsaság fontos tényező lett volna számukra – részben azért, hogy a belga félnek ne legyen ideje megrongálni a vasúti vonalakat, közutat és a hidakat, részben pedig azért, hogy a brit segítség megérkezése előtt sikerüljön elérni stratégiai céljukat. Azonban a belga hadsereg – a korábban leírt gyengeségek ellenére is – elkeseredetten védte a kulcsfontosságú erődítményeket (Liège, Namur, Antwerpen). Liège ostroma 1914. augusztus 4-én kezdődött, egészen augusztus 16-ig tartották magukat, majd az egész erődítményrendszer német kézre került.¹⁶ Maga a város és az erődítmény fontossága

¹¹ MASSEY 1949: 189.

¹² German Request for Free Passage through Belgium, and the Belgian Response, 2-3 August 1914. In:

http://www.firstworldwar.com/source/belgium_germanrequest.htm

¹³ Uo.

¹⁴ DIÓSZEGI István: A hatalmi politika másfél évszázada. Budapest, 1994. 249.

¹⁵ Liège. <http://www.be14-18.be/en/defence/liège>

¹⁶ A városhoz a német csapatok kezdetben nem szállítottak tüzérségi ágyúkat, miután nem számítottak jelentős ellenállásra. Később szállították oda a “Kövér Bertának” becézett mozsárágyúkat. Hadtörténeti érdekesség: Liège volt az első város, amelyet

abban rejlett, hogy itt volt Belgium egyik kiemelkedő vasúti csomópontja. A namuri erődítményt augusztus 21-től 24-ig tartotta magát.¹⁷ Az antwerpeni erődítményrendszer ostromát szeptember 28-án kezdték meg a német seregek, itt a belga ellenállás október 10-éig tartott ki (több napi tüzérségi és légi bombázást követően), s a város és az erődítmények ekkor kerültek német kézre. I. Albert király és a megmaradt belga hadsereg (mintegy 75.000 fő) az Yser (IJzer) folyó mögé húzódott vissza.¹⁸ Az Yser (IJzer) menti csata október 18-án vette kezdetét. A belga seregek sikeresen megállították ennél a pontnál a német előrenyomulást, részben a folyó partjának szándékos elárasztása miatt.¹⁹ Az Yser (IJzer) vonalon a belga csapatok lövészárkokat hoztak létre, és állóháború alakult ki ezen a fronton. A területet a háború végéig tartotta a belga hadsereg, utánpótlást részben a megszállt területekről átszökött emberek adták.

Ugyan a belga hadsereg nem tudta megállítani a német hadigépezetet, jelentősen lassította azt, s ennek köszönhetően, Párizs meg tudta erősíteni a Marne-i védvonalat, valamint a brit expedíciós haderőt is sikeresen átdobták a kontinensre. A belga arcvonalaktól délre a harcoló erők gerincét brit és francia csapatok adták, például az Ypres-i (flamand neve Ieper) kiszögellésnél is, ahol kegyetlen küzdelem zajlott, és gáztámadásra is sor került.²⁰ Belgium kapcsán fontos megemlíteni, hogy gyarmati területe, Belga Kongó is érintett lett a harcokban.²¹ Amikor a belga ellenállás késlekedést okozott, és a franciák a Marne folyónál megállították az előrenyomulást, a németek megkezdték Belgium megszállását, hogy csapataik oldalszárnyát biztosítsák.²²

légicsapás ért a történelemben 1914. augusztus 6-án (ARBLASTER, Paul: A History of the Low Countries. 2012. 210.). Zeppelin léghajókról dobtak bombákat a városra.

¹⁷ Namur. <http://www.be14-18.be/en/defence/namur>

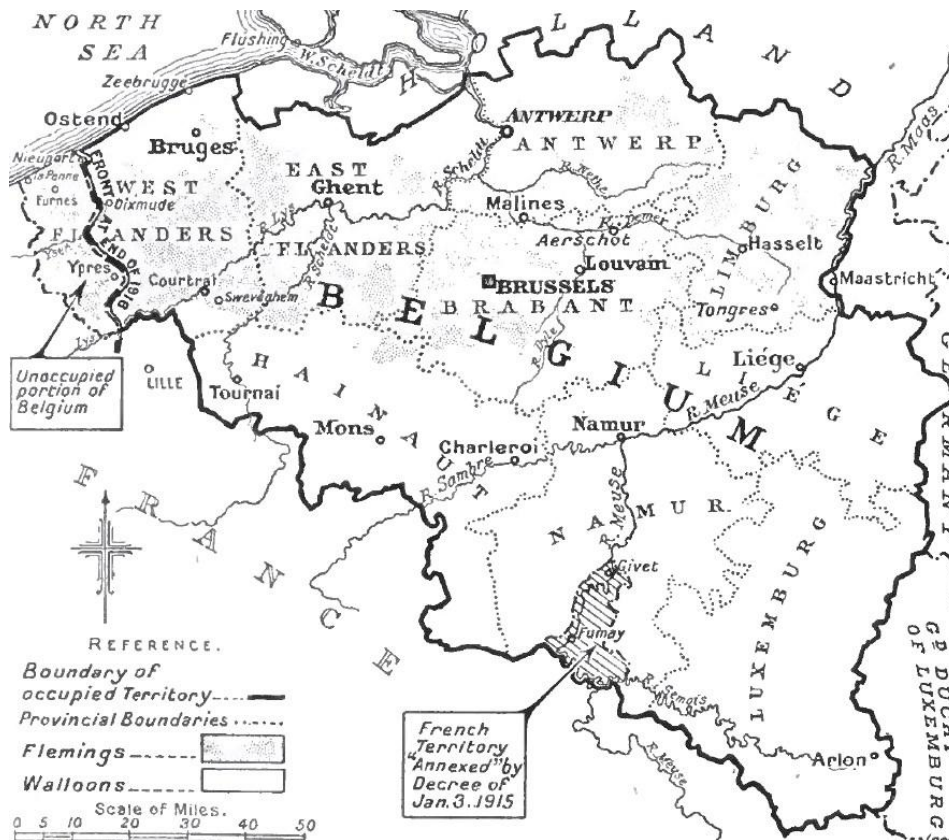
¹⁸ Antwerp. <http://www.be14-18.be/en/defence/antwerp>

¹⁹ Yser. <http://www.be14-18.be/en/defence/yser>

²⁰ ARBLASTER 2012:211. Az Ypres-i kiszögellésnél zajlottak az első világháború legvéresebb csatái, ez a terület stratégiaileg az egyik legfontosabbá vált a háború során. 1915. április 22-én került sor az első gáztámadásra, amely során klórgázt vetettek be a német csapatok ellenfeleik ellen. De ennél a kiszögellésnél alkalmazták először a lángszórót, valamint a mustárgáz is kipróbálásra került – súlyos veszteségeket okozva mindkét harcoló fél katonái között. 1914 és 1918 között mintegy félmillió ember halt meg a lövészárkokban. (Ypres and the Great War in Flanders Fields. <http://www.toerisme-ieper.be/en/page/334/ypres-and-the-great-war-in-flanders-fields.html>)

²¹ Belgium elfoglalása kiváló alkalmat adott arra, hogy kiterjesszék a német befolyást Belga-Kongó felett, amelyre Berlin már régóta vágyott. KAISER, David E.: Germany and the origins of the First World War. p. 468.

²² ARBLASTER 2012: 210.

A német megszállás és következményei²³

A világháború előtt Belgium egy gazdaságilag fejlett állam volt, annak ellenére, hogy élelmiszer importra szorult, tehát például az önellátáshoz szükséges búzának csak mintegy egyötödét tudta előállítani saját területén. Emellett, Európa egyik legsűrűbben lakott országa volt. A vallóniai területekre koncentrált ipara virágzott, az itt található szénlelőhelyeknek köszönhetően a szén- és acélipar fejlődött. Antwerpen, amely a Schelde torkolatánál fekszik, a kontinens első számú kikötője volt, amely az első világháborúban sem semmisült meg. Belgium iparára jellemző volt még, hogy az országba behozott nyersanyagot használta fel, alakította át, munkálta meg, majd útjára bocsátotta a késztermékeket a világpiacon – olyan volt, mint egy óriási gyár.²⁴

A világháború ezt a virágzó kis gazdaságot alapjaiban rázta meg. A hadműveletek a háború teljes időszakában érintették az országot, ráadásul az akkoriban inkább mezőgazdaságra fókuszáló flamand területek is, de az iparosodottabb, gazdagabb déli területek is jelentős károkat szenvedtek.

²³ A térkép forrása:

https://en.wikipedia.org/wiki/German_invasion_of_Belgium#/media/File:German_occupation_of_Belgium_1914-1916.jpg.

²⁴ JASPAR 1924: 163.

A világháború során mind a megszállt területeken, mind pedig a belga hadsereg által védett kicsiny területen, valamint a belga katonák között is előtérbe került a nyelvi megosztottság kérdése. Amikor 1831-ben Belgium megalakult, a flamand-vallon megosztottság még nem volt jellemző, az alkotmány a nyelvhasználatról úgy rendelkezett, hogy Belgiumban a nyelvhasználat szabadon választható. Ez abból a szempontból érthető is volt, hogy a francia burzsoázia, amely a belga államot magát létrehozta, nem tekintette szükségesnek a nyelvhasználat szabályozását, hiszen a francia volt a társadalmi és politika elit nyelve mind a mai vallon mind a flamand területeken. Az alkotmány is kizárólag franciául íródott, a parlamentben franciául hangzottak el a felszólalások, a francia volt a bíróságok nyelve, valamint a katonaságé is.²⁵ Az első népszámlálásra 1846-ban került sor a Belga Királyságban. Ennek eredménye viszont azt mutatta, hogy a lakosság kisebbik része (42,1%) volt vallon, míg többsége (57%) flamand volt.²⁶

Az egyenjogúsítási törekvések a 19. század végén kezdődtek meg Belgium flamand lakossága részéről. A flamand mozgalom első korszakában az irodalmárok, a tanárok játszottak központi szerepet. Az 1834-ben megfogalmazott jelszavuk a *De tael is gansch het volk*, tehát a „nép teljes egészében a nyelv” volt.²⁷ Céljuk pedig az volt, hogy a nyelv irodalmi fényét visszaadják. 1873-ban fogadták el azt a törvényt, amelynek értelmében a flandriai büntetőbírói eljárások holland nyelven folyhattak – ám ekkor még nem vetődött fel a két nyelv egyenjogúsítása. Ezt követően, egy 1878-ban hozott törvény szerint, a flamand területeken a kormányhatóságok a holland nyelvet kellett, hogy használják, amennyiben az érdekelt felek másként nem rendelkeztek.²⁸ A második hullám a 19. század végén jelentkezett, ennek már valóban az egyenlősítés volt a célja, ám a flamand nyelv használatáért küzdők ezt a belga állam keretei között képzelték el, tartva az esetleges francia annexiótól.²⁹ Végül a nyelvi egyenjogúsításért küzdők győzedelmeskedtek, 1898-ban a flamand is hivatalos nyelv lett Belgiumban.

Az első világháború alatt a flamand nyelvi aktivisták többsége lojális maradt Belgiumhoz és kormányához, remélve, hogy Flandria egynyelvű státusza lehet a jutalmuk ezért. A programjukban szerepelt, hogy Flandria egynyelvű státuszt kapjon, a belga hadseregen belül külön egynyelvű, franciául és hollandul beszélő egységeket hoznának létre, valamint a központi adminisztráció hivatalosan kétnyelvű legyen, s a flamand helyi önkormányzatok teljes mértékig a holland nyelvet használnák.³⁰ Ez a mozgalom tehát a belga demokrácia adta alkotmányos keretek között, nyelvi szabályozás és törvénykezés során kívánta kivívni Flandria egynyelvű státuszát.

²⁵ LECOURE, André: Political Institutions, Elites, and Territorial Identity Formation in Belgium. p. 56.

²⁶ ZOLBERG, Aristide R.: The making of Flemings and Walloons: Belgium 1830-1914. p. 181.

²⁷ STENGERS, Jean: A nemzetállam felbomlása: a belga példa. In: Európai Szemle, 1997. p. 47.

²⁸ SENELLE, Robert: Constitutional reform in Belgium: from unitarism towards federalism. pp. 54-55.

²⁹ STENGERS 1997: 52.

³⁰ VOS, Louis: The Flemish national question. 1998. 88.

A Belgiumhoz lojális flamand aktivisták közül sokan a belga hadseregben szolgáltak, és a lövészárkokban vívták harcukat hazájukért. Ők többször kifogásolták, hogy másodrendűként kezelik őket a fronton a francia tisztek.³¹ A flamand öntudat ápolása, erősítése végett, a hadseregben a flamand katonák létrehozták még 1915-ben a Front Mozgalmat, részben a flamand nyelv, öntudat fenntartása érdekében, részben pedig a flamand katonákat ért vélt vagy valós igazságtalanságok miatt.³² 1918 májusára, attól félve, hogy a frontvonalon lázadás tör ki az éppen zajló Ludendorff offenzíva ellenére, a belga emigráns kormány a nyelvi kérdés megoldására egy bizottságot állított fel, amelybe a Front Mozgalom vezető személyiségeit is meghívta.³³

A megszállt belga területeket a németek három zónára osztották: Gent és Antwerpen a 4. Hadsereg irányítása alatt állt, a tengerparti területek a német haditengerészet irányítása alatt álltak, a maradék terület felett (Brüsszel és a hátország) pedig az Általános Kormányzóság gyakorolta a fennhatóságot. Flandria német megszállás alá került részein, a flamand mozgalom hívei közül voltak, akik azt remélték, hogy követeléseiket a megszállók segítségével elérhetik. Kedvezően reagáltak a német *Flamenpolitikra*, amellyel a németek flamandokat és nyelvüket kedvező bánásmódban részesítették, hogy kollaborációra ösztönözzék őket. A nyelvi megosztottságot kihasználva, az Általános Kormányzóság fennhatósága alatti területeket 1917-ben két részre osztották, egy vallon és egy flamand részre, amelyet külön igazgatást kaptak. Ugyanakkor a *Flamenpolitik* jegyében Ghentben a német megszállók létrehoztak egy kizárólag holland nyelvű egyetemet, a Flamand Egyetemet, amelyet Von Bissing Egyetemként is emlegettek³⁴. A vallon terület központja Namur volt, a flamandé Brüsszel³⁵. Találtak olyan flamand nacionalistákat, akik hajlandóak voltak együttműködni, hogy egy flamand államot hozzanak létre, amely Németországtól függött volna. A flamand aktivisták ezen csoportja egy nacionalista ideológiát alakított ki, melynek központi eleme a belga és Belgium ellenesség volt, különálló Flandriáért szálltak síkra, tehát számukra az önálló flamand kultúra a belga alkotmányos kereteken kívül, egy önálló állam keretében jelenne meg. A radikális flamand mozgalmak lakossági támogatása nem volt jelentős, az emigráns belga kormány egyenesen árulónak bélyegezte őket. A háborút követően sokuk elmenekült, tartva a felelősségre vonástól, megtorlástól. A kollaboráns szárny miatt, maga a Flamand Mozgalom is elvesztette támogatását a lakosság körében.³⁶ A német megszállók megítélése rendkívül negatív volt mind a belga lakosság körében, mind pedig nemzetközi porondon. A katonák kezdeti előrenyomulásuk során brutálisan léptek fel az elfoglalt területeken, a lakosság elleni atrocitások sorára került sor, kivégzésekre, mészárlásra olyan városokban,

³¹ A parancsszavak 1913-tól hollandul is elhangzottak

³² A lövészárkokban arról keringtek hírek, hogy a francia nyelvű tisztek rosszul bánnak a flamand közkatonákkal. SHELBY, Karen D.: *Flemish Nationalism and the Great War*. 14.

³³ ARBLASTER 2012: 214.

³⁴ HUYSMANN, M. Camille: *The Flemish Question*. 687.

³⁵ VOS 1998: 88–89.

³⁶ VOS 1998: 89.

mint például Leuven, vagy Dinan.³⁷ Amikor a német csapatok a Leuveni Egyetem könyvtárát porig égették a benne található több ezer kötettel, könyvritkasággal együtt, azt az emberiség kultúrája elleni barbár tettként látták. A német

megszállók brutalitásáról kialakított képet erősítette Edith Cavell³⁸ brit nővér kivégzése is 1915-ben, illetve a belga Gabrielle Petit³⁹ kivégzése 1916-ban.

Belga külpolitikai törekvések a háború után

1918. november 11-én véget ért a nagy háború. Belgium jelentős veszteségeket szenvedett el a négy háborús év alatt, mind emberéleteket, mind gazdasági javakat tekintve. A négy évig tartó külföldi megszállás együtt járt a belga ipari eszközök szisztematikus megsemmisítésével, belga állampolgárok kényszermunkára szállításával, a kikötőjének lezárásával, külpiacának elvesztésével. Számos lakóház megsemmisült, mezőgazdasági területek sérültek.⁴⁰ A hadműveletek a háború teljes időszakában érintették az országot, ráadásul az akkoriban inkább mezőgazdaságra fókuszáló flamand területek is, de az iparosodottabb, gazdagabb déli területek is jelentős károkat szenvedtek. A művelhető földterületek terén 100.000 hektár lett terméketlen, vagy az

³⁷ A német kegyetlenkedést mutatja, hogy a propagandában, közbeszédben *hunoknak* nevezték őket. Atrocitásokról lásd például ARBLASTER 1998: 211. A kép forrása: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Louvain_Library_WWI.jpg

³⁸ Edith Cavell (1865–1915) Norfolkban született, 1914-ben csatlakozott a Vöröskereszthez, és Brüsszelben dolgozott egy kórházban, ahol a sebesülteket gyógyította, hovatartozásra való tekintet nélkül. A szövetségesek katonáinak azonban segített átszökni a semleges Hollandiába. Emiatt letartóztatták 1915-ben, halálra ítélték és sortűz végzett vele. Edith Cavell: humanitarian and heroine. <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/travel/first-world-war-centenary/10940405/edith-cavell-war-nurse.html>

³⁹ Gabrielle Petit (1893–1916) Tournai-ban született, majd Brüsszelben eladóként dolgozott a háború előtt. A háború kitörését követően csatlakozott a belga Vöröskereszthez, majd a britek számára végzett kémtevékenységet belga területen. Gabrielle Petit: The remarkable resister. <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/travel/first-world-war-centenary/10941553/gabrielle-petit.html>.

⁴⁰ JASPAR 1924: 165.

aknák miatt megművelhetetlen, a szén és acélipar számára komoly veszteség volt, hogy az 1914-ben még 51 működő acélmű közül 26 megsemmisült, 20 pedig megsérült.⁴¹ A nemzeti vagyon mintegy 16-20%-a semmisült meg, a számszerűsített kár hét milliárd dollár volt.⁴² Ugyanakkor, a kongói gyarmatról származó ásványkincsek, nyersanyagok jócskán meggyorsították az ország gazdasági talpra állását, majd a vallóniai szén- és acélipar termelése 1925-ben érte el csúcspontját.

A háborút követően az ország külpolitikájának két célja volt: egyrészt, Németországtól jóvátételhez jutni, hogy a gazdasági károkat enyhíteni lehessen, másrészt Belgium biztonságát eredményesebben garantálni.⁴³ A Németország által fizetendő jóvátétel kapcsán a szövetséges hatalmak is egyetértettek abban, hogy Belgium részére a háborús károkért a német félnek fizetnie kell.⁴⁴ Maga a versailles-i békeszerződés nem rendelkezett számszerűen arról, hogy Németország mekkora összeget és milyen megosztásban fizessen,⁴⁵ ez az ún. Jóvátételi Bizottság ülésein körvonalazódott 1920-21-ben. Belgium a multilaterális tárgyalásokon igyekezett egyrészt saját nemzeti érdekeit védeni, másrészt előremutató kompromisszumra érdemes javaslatokat tenni. A jóvátétel tekintetében, a győztes hatalmak döntése értelmében a Németország által fizetendő 132 milliárd arany márka 8%-a⁴⁶ Belgiumot illette volna meg. Ugyanakkor a vesztes ország nem tudta teljesíteni jóvátételi kötelezettségeit (nem csupán a pénzbeli kifizetéseket, hanem például a fa és a szénszállításokat sem). Végül 1923 januárjában Franciaország elfoglalta a Ruhr vidéket, s Belgium is csatlakozott ehhez a művelethez.

Az ország biztonsága kapcsán már 1915-ben a belga emigráns sajtóban felmerült, hogy Belgiumnak jobban védhető határokkal kellene rendelkeznie, tekintettel arra, hogy a nagyhatalmak nem tudták garantálni az ország semlegességének tiszteletben tartását.⁴⁷

A belga területi igények érintették volna többek között a Luxemburgi Nagyhercegséget, de holland területeket is. Végül, a versailles-i békeszerződés hozta meg az egyetlen jelentős területi nyereséget Belgium számára: Eupen-Malmédy az ország fennhatósága alá került. A Népszövetség pedig a Belga Kongóval határos kelet-

⁴¹ COOK, Bernard A.: Belgium: A History. Peter Lang International Academic Publishers, New York, 2005. 113.

⁴² Lásd FITZMAURICE, John: The Politics of Belgium: A Unique Federalism. Westview Press, 1996. 69.; COOK 2005: 113.

⁴³ ARBLASTER 2012: 214.

⁴⁴ A belga álláspont szerint, a német megszállás közvetlen gazdasági következményei 72 milliárd belga frankot is elértek. Bővebben lásd JASPAR 1924: 165.

⁴⁵ A békeszerződésben ugyanakkor szerepeltek többek között a területi rendezés kérdései, és az is, hogy Németországot szénszállításokra kötelezték, Belgium ebből évi 8 millió tonnányiból részesült, a szerződés szerint 10 éven át. A versailles-i békeszerződés. In: Grotius dokumentumok. http://www.grotius.hu/doc/pub/UPKVVT/2013-02-06_a-versailles-i-bekeszerezodes.pdf

⁴⁶ INCZE Miklós (1988): Gazdasági problémák és jóvátétel. *História*, 1988. 2–3. sz.

⁴⁷ BANGÓ Jenő (2007): A vallon kakas és a flamand oroszlán között. Belgium német nyelvű közössége. 2007. 83.

afrikai német gyarmatokat, Ruanda-Urundit protektorátusi státusszal jóvátételként Belgiumnak ajándékozta.⁴⁸

Konklúzió

Belgium 1914. augusztus 4-én került be az első világháború sodrába, amikor a német hadsereg támadásba lendült az ország ellen. A belga ellenállás abból a szempontból mindenképpen jelentős volt, hogy lelassította annyira a német katonai gőzhengert, hogy a francia védvonalakat sikerült megerősíteni, valamint a brit expedíciós erők sikeresen megérkeztek. Bár Belgium több, mint 90%-a német megszállás alá került, egy kicsi, az IJser folyótól Észak-nyugatra fekvő területet sikerült tartania az I. Albert által vezetett belga haderőnek.

A háború következményei között mindenképpen meg kell említeni a flamand nyelvi kérdés, nyelvi autonómia ügyét. Az 1914-18-as időszak egy lojális és egy radikális szárnyra szakította a Flamand Mozgalmat. Az első csoport a belga alkotmányos keretek között, törvényi szabályozással kívánt nyelvi autonómiát elérni (illetve a flamand nyelv használatát érvényesíteni az oktatás, helyi közigazgatás, stb területén), míg a másik irányzat Belgium ellenes álláspontot vett fel, és önálló Flandria kialakításában gondolkodott. A flamand aktivisták fellépése végül oda vezetett, hogy a két világháború között is foglalkozott a belga kormányzat a kérdéssel, és 1930-as években megvalósult az ún. egynyelvűsítés az oktatás, közigazgatás területén.

A belga semlegesség garantálásának kérdése nem csupán a területi követelések esetében jelent meg indokként. A belga külpolitika a semlegesség felől elmozdult 1920-ban, amikor is katonai egyezményt kötött Franciaországgal.

(A Budapesti Corvinus Egyetemen rendezett *Geopolitikai játszmák: az első világháború c. konferencián* (2014. szeptember 18.) elhangzott előadás bővített változata.)

⁴⁸ BANGÓ 2007: 83.